

Region Gotland

Samrådssynpunkter på förslag till Översiktsplan för Gotland 2040

Det material och frågeställningar som presenteras i det nu föreliggande förslaget till Översiktsplan för Gotland 2040 belyser viktiga utgångspunkter som gäller för de vägval och insatser som behöver göras under kommande år. Översiktsplanen har stor bredd i och med ambitionen att i den integrera det väsentliga av andra gällande långsiktiga program- och planansatser. Det sammanställda materialet är i huvudsak formulerat i programtermer som nästan alltid kommer att kräva omfattande insatser av olika aktörer för att kunna omsättas i önskade aktiviteter och fysisk struktur. Regionens möjligheter till ledande agerande i många av nyckelfrågorna måste därför spela en avgörande roll.

Våra samrådssynpunkter i det följande är främst koncentrerade till sådant som vi anser kommer att vara avgörande för att Klintehamn och den omgivande trakten ska kunna fortsätta att utvecklas på ett positivt sätt. Detta förutsätter förstås att även resten av ön utvecklas positivt, vilket i sin tur, enligt vår mening, kräver förstärkt fokus på möjligheterna att bo och verka utanför Visby.

Disposition av våra synpunkter:

- kalkproblematiken
- hamnen
- vikarna vid Klintehamn
- permanentbostadsbristen
- Klintehamns inre struktur
- vattenförsörjning
- energifrågor

Kalkproblematiken

När det gäller omfattningen av den framtida kalkbrytningen på Gotland så kvarstår osäkerheten, såväl för norra delen av ön som för de sentida förslagen som berör Klintehamn genom SMA:s planer och på sikt kanske även genom att Buttleområdet av SGU utpekats som av riksintresse med hänsyn till revkalkskvaliteten. Mark- och miljööverdomstolen har nyligen upphävt SMA:s tillstånd att kraftigt öka brytningen vid Klintehamn eftersom ingen godtagbar lösning på transportbehovet fanns framtagen. Övriga skäl till alla överklaganden prövades därmed inte. Vad resultatet kan bli vid eventuella nya prövningsomgångar är därmed osäkert.

Osäkerheten om kalkbrytningens framtid i områden som eventuellt kan involvera Klintehamn som utskeppningsort kan enligt vår bedömning komma att kvarstå många år framåt, kanske långt förbi översiktsplanens 2040-gräns. Vi menar därför att denna osäkerhet inte får vara ett skäl att tills vidare inte fullfölja planerna för de områden som i Program för Klintehamn 2030 identifierades som lämpliga för bostadsbyggande. Behovet av bostäder är mycket stort.

Hamnen

Hamnen i Klintehamn ser vi som ett svårhanterligt planeringsproblem eftersom ingen uppenbarligen tycks kunna ha kontroll på helheten, omfattningen eller det relevanta tidsperspektivet. Hamnen har under många år successivt byggts ut och har nyligen av staten blivit klassad som ett riksintresse och av regionen utpekad som den hamn som ska hantera allt gods från/till ön som har att göra med jord- och skogsbruket men även hantera annat gods - kanske stora volymer kalk. Vi har idag svårt att förutse de långsiktiga konsekvenserna för samhället men sannolikt kommer det för ett succesivt ökat transportbehov att behövas längre kajer, större djup i hamnen och farleden, kraftigt ökade upplagsytor.

I och med att hamnen har klassats som riksintresse så har Trafikverket nyligen beräknat en bullerzon som sannolikt kommer att innebära tidigare oförutsedda restriktioner för byggnation i en del av Klintehamn om det inte finns lösningar/teknik så att en del av bullret kan avskärmas.

Verksamheten i hamnen påverkar förstås också närliggande havsanknutna vistelseområden och verksamheter – bad, strövområden, restauranger, pensionat, småbåts- och gästhamn, etc. Även för dessa finns behov av förutsägbarhet inför val av satsningar, åtgärder, information och marknadsföring.

Vikarna vid Klintehamn

När det första riktiga reningsverket togs i drift 1977 i reningsverkets nuvarande läge var bottarna i Klintehamnsvikens inre delar (Sandboviken, inre Klinteviken) friska med omvittnat goda fångster av fisk. Dessa vikar är idag övergödda och fiskfattiga vilket med största sannolikhet till stor del beror på utsläppen från reningsverket. Gjordes inför val av läge för utsläppspunkt någon riskbedömning som tog upp risk för gödning och påverkan av de inre vikarna? För att en stor del av södra Gotlands avloppsvatten, tidigare renat i Burgsvik och Kvarnåkershamn, skulle kunna ledas till Klintehamn byggdes för några år sedan det nya reningsverket i samma läge som det gamla. För det nya reningsverket har den gamla utsläppsledningen och utsläppspunkten i Klintehamnsviken bibehållits trots ökade utsläppsvolymer. Reningstekniken har visserligen förbättrats mycket vad gäller kväve och fosfor men den totala påverkan har ändå ökat och dagens installerade teknik fångar inte upp till exempel läkemedelsrester som ses som allt farligare för den samlade havsmiljön.

Hamnens fortsatta utbyggnad och den ökande fartygstrafiken innebär att reningsverkets utsläppspunkt nära hamnen, farleden och de inre vikarna allt tydligare måste ses som felplacerad. Den förhärskande vinden kommer även i framtiden att blåsa från sydväst och därmed pressa in avloppsresterna i de inre vikarna. En förutsättningslös studie behöver ske av hela problematiken med utsläppen, miljön i vikarna och möjliga restaureringsåtgärder.

Permanentbostadsbristen

Bostadsbristen på ön är omvittnat stor. Inte minst gäller det hyreslägenheter. I Klintehamn är det fortfarande minst ett femtiotal som anmäler intresse varje gång en av Gotlandshems lägenheter utannonseras som ledig. Att fullfölja planeringen för de områden som i Program för Klintehamn 2030 markerades för bostäder är mycket angeläget.

På sträckan från Tofta och ner till Fröjel-Eksta byggs ett stort antal nya fritidshus, nästan alltid med anslutning till kommunalt vatten och avlopp. En stor andel av dessa kan nog i framtiden förväntas komma att omvandlas till permanentbostäder, särskilt om inflyttningstrycket till ön består och bostadsbyggandet inte matchar behovet. Kanske det skulle vara bra att i översiktsplanen markera accepterade eller till och med prioriterade omvandlingsområden. Ett problem i sammanhanget är att kollektivtrafiken söder om Klintehamn inte ser ut att anpassas för förväntad bebyggelseutveckling och boende längs väg 140.

Dessutom kan det vara förtäande att peka ut fler områden lämpliga för nya permanentbostäder på sträckan Tofta-Klintehamn. Sträckan har stor potential bland annat med tanke på att etableringar här kan försörjas med kommunalt vatten och avlopp, att den militära etableringen på norra Tofta sannolikt kommer att fortsätta att öka, att kollektivtrafiken mellan Visby och Klintehamn är bra och ytterligare utvecklingsbar när det gäller turtäthet och bekvämlighet.

Klintehamns inre struktur

Program för Klintehamn 2030 inrymmer många bra idéer som behöver fullföljas. Det gäller inte minst de områden som identifierades som lämpliga för nya bostäder. Att för vissa av dessa områden vänta på att kalkbrytningsfrågans fortsatta hantering klarnar någon gång i framtiden är inte acceptabelt. Bostäder behövs nu! Eventuella framtida nya transportlösningar för stora kalkvolymmer bör anpassas till den bebyggelsestruktur som då råder. Med tanke att översiktsplanens siktar på behoven fram till 2040 bör dock ytterligare möjlig bostadsmark i Klintehamn identifieras – kanske på norrsidan med tanke på pendlingsbehovet mot Visby.

I såväl Program för Klintehamn 2030, samrådsförslag till Översiktsplan Gotland 2040 (ÖP2040) som samrådsförslag till Grönplan för Gotland lyfts Robbjänsån fram som en stor tillgång i arbetet med att utveckla för Klintehamn som ort. Det formuleras i ÖP2040 som att bättre synliggöra och förstärka, i grönplanen som om att stärka ekologiska spridningssamband, tillskapa rekreativvärden och skapa dagvattenytor. Det är angeläget att dessa tankegångar kan konkretiseras.

I förslaget till grönplan föreslås att man ska *”utreda hur den gröna länken längs kusten kan knytas ihop norr-söder genom en rad åtgärder till exempel en bro mellan Vivesholm och Warfsholm, tydliggörande av koppling söderut antingen genom hamnen eller via tätorten, mot Balans badplats, samt tillgängliggörande av kustnära stig genom Mulde som ofta är sankt och svårframkomligt. Promenadslingan genom Mulde våtmarksområde bör också ses över ur ett tillgänglighetsperspektiv. Denna åtgärd kräver samordning med alla berörda markägare.”* Detta är helt i linje med föreningens ambitioner för utvecklingen av kustområdet. Att knyta ihop möjligheten att vandra längs kusten tror vi skulle medföra mycket positiva effekter för friluftslivet och hela kuststräckans attraktivitet.

Väg140 har med tiden blivit en allt tydligare och kraftigare barriär för samhällets önskade kontakt med hamnen/ kusten/havet. Vi vet inte om man redan när vägen byggdes förutsåg detta men idag är behovet starkt av att åtgärder vidtas. I programmet för Klintehamn 2030 analyserades framför allt väg 140:s korsning med Verkstadsgatan-Hamnvägen där en rondell skissades som det bästa alternativet. Vi har tacksamt noterat att denna rondellkorsning med anslutande vägar finns med i remissversionen av Länsplan för regional transportinfrastruktur 2022–2033. Enligt remissförslaget

ska medel avsättas 2022–2027 för detta projekt. Mycket bra! Ännu bättre vore förstås om projektet kan slutföras före 2027.

När det gäller vägnätet inne i samhället så är den i Program för Klintehamn 2030 uttalade ambitionen att det ska vara lätt och säkert att förflytta sig som fotgängare och cyklist. Vi tror att en koncentrerad satsning på åtgärder som bidrar till detta kan öka ortens attraktivitet. Miljön centralt i samhället, bland annat runt Konsum/återvinningen/busshållsplatsen och säkerheten för elever till och vid skolan, behöver ses över.

En fortsatt satsning på idrottsplatsen kan ytterligare förstärka den som en viktig aktivitets- och mötespunkt i samhället.

Vattenförsörjning

En av de frågor som Mark- och miljööverdomstolen aldrig behövde komma fram till att pröva i SMA:s ansökan var den oro för grundvattnet – och vattnet i egna brunnar - som många av överklagande hade uttryckt. Grundvattentillgången på olika delar av ön kommer sannolikt att bli alltmer ansträngd i takt med de förväntade klimatförändringarna med längre och varmare torrperioder och kraftigare nederbörd när det väl regnar. Det mesta av nederbörden hinner inte tränga ner i kalkberggrunden eller tas upp av växtlighet utan avrinner genom vattendragen ut i Östersjön. Ett mindre antal jordbrukare har anlagt dammar på sina marker, främst för egen bevattning men som även blir till nytta för grundvattenbildningen. Att hitta sätt och ställen att fånga upp mycket mer av nederbörden tror vi kommer att bli allt viktigare framöver och sådana åtgärder borde ägnas ännu mer uppmärksamhet i översiktsplaneringen.

Grundproblematiken beskrivs på ett bra sätt i utkastet till ÖP men ytterligare fysiskt möjliga åtgärder som även enskilda fastighetsägare kan vidta skulle vara bra att konkretisera. Antagligen krävs det också att regionen initierar större praktiska projekt. Att frågorna beaktas i fysiska planer och vid bygglovhantering är sannolikt inte tillräckligt för att tillräckligt snabbt förbättra situationen.

Energifrågor

Vindkraftutbyggnad på land innebär nästan alltid svårlösta konflikter med många andra intressen. Eftersom vindkraftverken hela tiden tenderar att göras högre och högre blir de dessutom allt svårare att placera. På senare tid har i stället en stor del av intresset kommit att riktas mot att etablera stora vindkraftparker med höga verk till havs. Inte heller det kan ske utan konflikter – med sjöfart, fiske, fågelliv och vår önskan om obruten horisontlinje. För Gotland är det visuella intrycket viktigt.

För vindkraft till havs finns nya lösningar under utveckling. Se t.ex företaget SeaTwirl som idag har en prototyp utanför Lysekil och räknar med att bygga ett 1MW-verk inom två år. Deras verk har en vertikal axel som möjliggör lägre och tåligare konstruktioner än de traditionella vindkraftverken som har horisontella axlar. Lägre konstruktioner skulle dessutom kanske möjliggöra placering närmare land. Kanske kan verk med vertikal axel även vara en framtida lösning även på land?

En idag föga utnyttjad resurs till havs är den energi som finns i havsvågorna som har mycket större energitäthet än vinden. Mycket forskning pågår idag kring konstruktion av hållbara lösningar för att

effektivt utnyttja vågenergi. Sådana anläggningar blir låga och i princip osynliga redan på någon kilometers avstånd vilket för inte minst Gotlands del borde vara av stort intresse. Vågkraft bör också kunna bli bra kombinationslösningar vid havsbaserade vindkraftverk.

Under översiktsplanens programperiod till 2040 kommer i princip hela fordonsflottan för person- och lasttransporter att förnyas. För alla som bor eller arbetar runtom på Gotland och behöver egna fordon blir det därför av stor vikt att veta vilka energislag som i framtiden kommer att stödjas i laddningsstrukturen.

För Klintetraktens framtid

Stefan Stenberg

Karin Björnson